

Конституційне право; муніципальне право

УДК 340.1:364.2

Карпінський Борис Андрійович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Karpinsky Borys

*Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Public administration and Business management
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0001-5996-7724*

Карпінська Олена Борисівна

*кандидат юридичних наук, адвокат
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Karpinska Olena

*PhD in Law, Lawyer
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0001-7698-8404*

**НЕГАТИВНА СИНЕРГІЙНІСТЬ: ДЕТЕРМІНАНТНИЙ ПРОЯВ У
ЯВИЩІ ПРАВОВОЇ БАЙДУЖОСТІ В СУСПІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ
NEGATIVE SYNERGY: A DETERMINANT MANIFESTATION IN THE
PHENOMENON OF LEGAL INDIFFERENCE IN PUBLIC SPACE**

Анотація. Вступ. Правове функціонування держави в суспільному просторі часто стикається з проблемними питаннями сталого розвитку. Так, взаємодія різних детермінант (соціальних, економічних, політичних) призводить до посилення правового нігілізму та байдужості до правових норм у суспільстві, впливаючи тим і на тенденції сталого розвитку. Саме

тому особлива увага приділяється ролі конституційності щодо прав і обов'язків, наслідкам недостатньої правової культури та певному відчуженні громадян від правової системи. Зокрема, поєднання низької правової культури, неефективності правової системи, корупції, соціальної апатії та відсутності довіри до держави призводить до поглиблення правової байдужості, проявляючись через негативну синергійність.

Мета. Метою дослідження є розкриття негативної синергійності в контексті формування правової байдужості (тобто змістове наповнення детермінант і вироблення оціночних засад), виділення характерних проявів у суспільному просторі, а також розробка рекомендацій щодо реальних шляхів уникнення їхніх наслідків.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є наукові праці та статистичні дані українських і європейських інституцій. В процесі дослідження залучено індексні підходи (для розгляду окремих детермінант сталого розвитку України та ЄС за трансформаційних впливів у динаміці) та логічного узагальнення (при формулюванні підсумкових висновків).

Результати. У науковій статті розкрито феномен негативної синергійності як детермінантного прояву у явищі правової байдужості в суспільному просторі. Обґрунтовано, що негативна синергійність створює ефект «снігової кулі», коли накопичення проблем у правовій сфері призводить до системної кризи довіри до закону та правопорядку. Сформовано формульний апарат, в якому негативна синергійність виражена як функція від взаємодії окремих чинників. На його основі визначено, що для ЄС характерним в межах дослідження (2013–2023 роки) є: високий рівень довіри до правової системи, низький рівень корупції та ефективне правосуддя сприяють зниженню рівня правової байдужості. Хоча у деяких країнах ЄС (наприклад, у Східній Європі) спостерігаються проблеми з корупцією та незалежністю судів. Водночас, для України у цьому періоді: низька довіра до правової системи, високий рівень корупції,

неефективне правосуддя та низький рівень правової освіти призводять до зростання правової байдужості та відчутних наслідків у негативній синергійності. Війна та політична нестабільність посилюють означену тенденцію.

Правова байдужість підриває основи правової держави, призводячи до соціальної нестабільності та зростання беззаконня, обумовлює економічні втрати через ухилення від податків, корупцію та неефективне використання ресурсів; призводить до втрати довіри до державних інститутів, що ускладнює проведення реформ та побудову демократичного суспільства в рамках сталого розвитку.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на напрямках подолання правової байдужості шляхом посилення правової освіти, реформування інституцій та активного залучення громадян до участі у правотворчих процесах.

Ключові слова: *право, негативна синергійність, явище правової байдужості, детермінанта, сталий розвиток, держава, Європейський Союз, правова культура, оцінка.*

Summary. *Introduction. The legal functioning of the state in the public space often faces problematic issues of sustainable development. Thus, the interaction of various determinants (social, economic, political) leads to an increase in legal nihilism and indifference to legal norms in societies, thereby influencing the trends of sustainable development. That is why special attention is paid to the role of constitutionality in relation to rights and obligations, the consequences of insufficient legal culture and a certain alienation of citizens from the legal system. In particular, the combination of low legal culture, ineffectiveness of the legal system, corruption, social apathy and lack of trust in the state leads to a deepening of legal indifference, manifested through negative synergy.*

Purpose. The purpose of the study is to reveal negative synergy in the context of the formation of legal indifference (i.e., the content of determinants and the development of evaluative principles), to highlight characteristic manifestations in the public space, and to develop recommendations on real ways to avoid their consequences.

Materials and methods. The materials of the study are scientific works and statistical data of Ukrainian and European institutions. The study involved index approaches (to consider individual determinants of sustainable development of Ukraine and the EU under transformational influences in dynamics) and logical generalization (when formulating final conclusions).

Results. The scientific article reveals the phenomenon of negative synergy as a determinant manifestation of the phenomenon of legal indifference in the public space. It is substantiated that negative synergy creates a “snowball” effect, when the accumulation of problems in the legal sphere leads to a systemic crisis of trust in the law and the rule of law. A formulaic apparatus has been formed in which negative synergy is expressed as a function of the interaction of individual factors. On its basis, it was determined that the following are characteristic of the EU within the framework of the study (2013–2023): a high level of trust in the legal system, a low level of corruption and effective justice contribute to a decrease in the level of legal indifference. Although in some EU countries (for example, in Eastern Europe) there are problems with corruption and the independence of the courts. At the same time, for Ukraine in this period: low trust in the legal system, high levels of corruption, ineffective justice, and low levels of legal education lead to increasing legal indifference and tangible consequences in negative synergy. War and political instability exacerbate this trend.

Legal indifference undermines the foundations of the rule of law, leading to social instability and the growth of lawlessness, causes economic losses through tax evasion, corruption and inefficient use of resources; leads to a loss of trust in state institutions, which complicates the implementation of reforms and

the construction of a democratic society within the framework of sustainable development.

Prospects. In further scientific research, it is proposed to focus on areas of overcoming legal indifference by strengthening legal education, reforming institutions and actively involving citizens in participating in law-making processes.

Key words: *law, negative synergy, phenomenon of legal indifference, determinant, sustainable development, state, European Union, legal culture, assessment.*

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві право відіграє визначальну роль у забезпеченні стабільності, справедливості та порядку. Воно є основним інструментом регулювання суспільних відносин, захисту конституційних прав і свобод громадян, а також гарантією функціонування демократичних інститутів. Однак у багатьох країнах, зокрема в Україні, спостерігається прояв явища правової байдужості, коли громадяни ігнорують норми права, а державні інститути не забезпечують їх ефективного впровадження. Підкреслимо, що означене явище має глибокі корені та формується під впливом низки чинників, які сумарно впливають на формування сталого розвитку і серед яких особливе місце займає негативна синергійність [1–27].

Негативна синергійність – це феномен (ефект), при якому поєднання різних факторів призводить до результатів, що є значно гіршими, ніж очікувалося. У контексті правової байдужості вона проявляється у взаємодії таких елементів, як низька правова культура, неефективність правової системи, корупція, соціальна апатія та відсутність довіри до держави. Ці фактори, посилюючи один одного, створюють порочне коло, яке поглиблює правовий нігілізм і робить право неефективним інструментом регулювання суспільних відносин.

Правова байдужість суспільства має серйозні наслідки: вона підриває авторитет держави, сприяє розповсюдженню беззаконня, породжує соціальну несправедливість і гальмує економічний розвиток. Тому розгляд цього явища через призму негативної синергійності і її детермінант є актуальним та необхідним для розуміння його причин і пошуку шляхів подолання. Лише через спільні зусилля держави, громадянського суспільства та інститутів можна досягти позитивних змін у правовій сфері та побудувати справедливе суспільство.

Окрім того, звернення до цієї теми дозволяє не лише зрозуміти глибинні причини правового нігілізму, але й запропонувати конкретні заходи для побудови правової держави, де право стає конституційно реальним інструментом захисту інтересів громадян та забезпечення суспільного прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування базових положень негативної синергійності (зокрема, в соціально-економічному середовищі) та правової байдужості (зокрема, навмисної) зроблено як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками [2–10; 12–27].

Властиво, негативна синергійність у праві акцентує на необхідності комплексного підходу до оцінки правопорушень, коли враховується не лише кожен окремий фактор, а й їхній сукупний вплив [8].

Зазначимо також, що наявні дослідницькі підходи щодо поєднання можливостей права, економіки, управління в контексті розгляду проблематики негативної синергійності, зокрема:

- негативні ефекти від неузгодженості економічних регуляцій, Портер М. Е. (Porter M. E.) та Клас Л. (Claas L.) [23];
- неузгодженість між національними та глобальними економічними процесами як джерело негативних наслідків, Родрік Д. (Rodrik D.) [25];

- негативні ефекти від неузгодженості заходів між міжнародними інституціями та національними економіками, Стігліц Дж. Е. (Stiglitz J. E.) [26];
- нерівномірності розвитку та погіршення стану навколишнього середовища, Аркурі А. (Arcuri A.) [9];
- застосування аналітики стійкості в моделюванні ланцюга поставок (щодо COVID-19), Голан М. С. (Golan, M. S.), Джернеган Л. Х. (Jernegan L. H.) та Лінков І. (Linkov I.) [14].

Підкреслимо також, що у правових дослідженнях вагома увага приділяється ще феномену навмисної байдужості – свідомого ігнорування небезпеки чи шкоди, що може виникнути внаслідок дій або бездіяльності. Дане явище відрізняється від звичайної недбалості тим, що передбачає вищий рівень усвідомлення, хоча й не досягає прямого наміру заподіяти шкоду.

Навмисну байдужість часто розглядають у контексті порушення прав людини, зокрема щодо ув'язнених, жертв домагань у навчальних закладах тощо. Прикладами є [10; 21; 24; 27]:

- Тюремна система: ігнорування загроз безпеці ув'язнених або відмова у медичній допомозі.
- Пандемія COVID-19: нехтування заходами безпеки у закритих просторах (тюрми, круїзні лайнери).
- Навчальні заклади: неприйняття належних заходів щодо випадків насильства чи домагань.

Зокрема, у США концепція навмисної байдужості (Розділ IX) визначає відповідальність навчальних закладів за порушення прав учнів. Байдужість вважається навмисною, якщо дії закладу є необґрунтованими, свідомо дискримінаційними або неефективними. Наприклад, якщо школа фіксує скарги, але не проводить належного розслідування, це може бути підставою для звинувачень у навмисній байдужості.

Фактично, явище правової байдужості є багатоаспектним у прояві, що обумовило відповідний дослідницький інтерес до його розгляду з різних позицій [10; 12–27]:

- правничо-управлінські аспекти розвитку держави та господарських систем;
- загрози військової агресії та злочинів проти людяності;
- зміни конституційної правосвідомості у контексті національної ідентичності;
- концепція природних прав і свобод людини, які існують незалежно від держави.

Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, досі не сформовано узагальненого підходу до системного поєднання правового забезпечення та можливостей уникнення прояву (наслідків) від негативної синергійності з взаємодією правової байдужості. Вагомість й актуальність означеного стали передумовою для проведення даного дослідження.

Метою статті стає сутнісне визначення негативної синергійності в контексті формування правової байдужості (тобто змістове наповнення детермінант і вироблення оціночних засад), виділення характерних проявів у суспільному просторі, а також розробка рекомендацій щодо реальних шляхів уникнення їхніх наслідків.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження стали наукові праці та статистичні дані українських і європейських інституцій. В процесі дослідження залучено індексні підходи (для розгляду окремих детермінант сталого розвитку України та ЄС за трансформаційних впливів у динаміці) та логічного узагальнення (при формулюванні підсумкових висновків).

Виклад основного матеріалу. Негативна синергійність у правовому контексті означає ситуацію, коли взаємодія кількох правопорушень або факторів призводить до більш тяжких наслідків, ніж сума їх окремих

впливів. Так, наведене поняття часто розглядається у кримінальному, цивільному та адміністративному праві, а саме [8]:

1. Кримінальне право – посилення відповідальності через взаємодію кількох злочинних дій. Наприклад, коли група осіб діє спільно, їхні дії можуть спричинити серйозніші наслідки, ніж якби вони діяли окремо.
2. Цивільне право – сукупний негативний вплив множинних порушень. Наприклад, якщо роботодавець нехтує нормами безпеки, а працівник не використовує захисне спорядження, їхня спільна безвідповідальність призводить до тяжчих наслідків.
3. Адміністративне право – взаємодія недоліків у державному управлінні може створювати системні правові порушення (наприклад, бездіяльність правоохоронних органів у боротьбі з корупцією).

Окрім того, до характерних прикладів багаторівневої негативної синергійності можна віднести:

- Корпоративну відповідальність: компанія, яка ігнорує екологічні норми, разом із недостатнім контролем з боку державних органів, може спричинити екологічну катастрофу.
- Порушення конституційних прав людини: недосконалість законодавства разом із навмисною байдужістю посадових осіб може поглиблювати проблеми, наприклад, у справах про домашнє насильство.

Водночас, формування негативної синергійності через у явищі правової байдужості відбувається через взаємодію різних факторів, які безпосередньо призводять до зниження довіри до правової системи, порушення законності та байдужого ставлення громадян до правових норм. Дане явище може бути також конкретним наслідком неефективної роботи

правових інститутів, корупції, соціальної нерівності та недостатньої правової освіти.

Базові фактори формування негативної синергійності зводяться до наступного:

- Корупція в правовій системі (недобросовісність суддів, правоохоронців).
- Неефективність правосуддя (тривалість розгляду справ, незадовільні рішення).
- Низька правова культура (недостатня обізнаність громадян про свої права).
- Соціальна нерівність (несправедливий доступ до правосуддя для різних верств населення).
- Політичний вплив на суди (відсутність незалежності судів).

Негативна синергійність має специфічні прояви у правовій байдужості, а саме:

- Зниження довіри до правової системи (судів, поліції, прокуратури).
- Пасивність громадян (небажання звертатися до суду або правоохоронних органів).
- Порушення законів (зростання правопорушень, ігнорування правових норм).
- Відсутність громадянської активності (неучасть у правових реформах, мітингах).
- Еміграція (відтік населення через недовіру до правової системи).

Практично негативна синергійність впливає на формування правової байдужості через взаємодію низки детермінант, які посилюють одна одну, створюючи ефект «снігової кулі», перетворюючи правову систему на неефективний інструмент регулювання суспільних відносин. Окрім того,

такі детермінанти можна умовно поділити на кілька груп: соціально-культурні, інституційні, економічні, інформаційні (табл. 1).

Таблиця 1

Детермінанти негативної синергійності у правовій байдужості

Детермінанти	Чинники	Вплив на правову байдужість	Синергійний ефект
Соціально-культурні	Низька правова культура	Громадяни не знають своїх прав та обов'язків, що призводить до ігнорування законів.	Поєднання з неефективністю правової системи посилює правовий нігілізм.
	Правовий нігілізм	Закони сприймаються як формальність, яку можна ігнорувати.	Поширюється через корупцію та відсутність довіри до держави.
	Соціальна апатія	Пасивність громадян у відстоюванні своїх прав та участі у громадському житті.	Поєднання з економічною кризою посилює байдужість до правових норм.
Інституційні	Неефективність правової системи	Повільні судові процеси, бюрократія, відсутність механізмів захисту прав.	Підриває довіру до держави, що призводить до масового ігнорування законів.
	Корупція	Безкарність порушників закону, особливо серед представників влади.	Поєднання з низькою правовою культурою посилює правовий нігілізм.
	Відсутність довіри до держави	Громадяни не вірять у здатність держави захищати їхні інтереси.	Поєднання з корупцією та неефективністю системи призводить до правової байдужості.
Економічні	Економічна криза	Труднощі з виживанням змушують людей порушувати закони (наприклад, ухилення від податків).	Поєднання з соціальною нерівністю посилює відчуття несправедливості.
	Соціальна нерівність	Відчуття несправедливості призводить до ігнорування норм права.	Поєднання з економічною кризою посилює правову байдужість.
Інформаційні	Негативний медіа-вплив	Акцентування уваги на корупції та безкарності формує у громадян відчуття безвиході.	Поєднання з відсутністю довіри до держави посилює правовий нігілізм.
	Дезінформація	Поширення неправдивих даних про	Підриває довіру до правових інститутів, що

		закони та їхнє застосування.	призводить до байдужості.
--	--	------------------------------	---------------------------

Джерело: власна розробка

Для оцінки негативної синергійності щодо її впливу на формування правової байдужості можна запропонувати формульний апарат, який базується на базових чинниках (показниках). Означені чинники можна об'єднати у математичну модель, що дозволить вже кількісно оцінити рівень негативної синергійності, а з тим взаємовплив щодо правової байдужості. Зокрема, до таких базових чинників (показників) віднесемо:

1. Правова культура (ПК) – рівень обізнаності громадян про свої права та обов'язки.
2. Ефективність правової системи (ЕПС) – швидкість та справедливість роботи правових інститутів.
3. Рівень корупції (РК) – ступінь поширеності корупції серед представників влади.
4. Довіра до держави (ДД) – рівень довіри громадян до державних інститутів.
5. Соціальна апатія (СА) – рівень пасивності громадян у відстоюванні своїх прав.
6. Економічна криза (ЕК) – ступінь економічних труднощів у суспільстві.
7. Інформаційний вплив (ІВ) – рівень негативного впливу медіа та дезінформації.

Виходячи з цього, негативна синергійність (НС) може бути виражена як функція від взаємодії цих чинників, тобто:

$$НС = ПК \times ЕПС \times РК \times ДД \times СА \times ЕК \times ІВ. \quad (1)$$

У формулі (1):

- Кожен чинник оцінюється за шкалою від 0 до 1 (0 – відсутність негативного впливу, 1 – максимальний негативний вплив).

- Чим вищий добуток цих чинників, тим вищий рівень негативної синергійності.

Властиво тут (табл. 2):

- якщо НС наближається до 1, це свідчить про високий рівень негативної синергійності, що призводить до значної правової байдужості;
- якщо НС наближається до 0, це свідчить про низький рівень негативної синергійності та відсутність правової байдужості.

Таблиця 2

Кількісна характеристика впливу чинників на прояв негативної синергійності

Чинник	Шкала оцінки	Вплив на негативну синергійність
Правова культура	0 (висока), 1 (низька)	Чим нижча правова культура, тим вищий вплив на НС.
Ефективність правової системи	0 (висока), 1 (низька)	Чим нижча ефективність, тим вищий вплив на НС.
Рівень корупції	0 (низький), 1 (високий)	Чим вищий рівень корупції, тим вищий вплив на НС.
Довіра до держави	0 (висока) – 1 (низька)	Чим нижча довіра, тим вищий вплив на НС.
Соціальна апатія	0 (низька), 1 (висока)	Чим вищий рівень апатії, тим вищий вплив на НС.
Економічна криза	0 (відсутня), 1 (сильна)	Чим сильніша криза, тим вищий вплив на НС.
Інформаційний вплив	0 (позитивний), 1 (негативний)	Чим сильніший негативний вплив, тим вищий вплив на НС.

Джерело: власна розробка

Для оцінки негативної синергійності щодо її впливу на формування правової байдужості в Європейському Союзі (ЄС) та Україні за 2013–2023 роки використаємо запропонований формульний апарат. Основні чинники (показники) будуть оцінені на основі доступних даних, індексів та досліджень, зокрема:

Рівень Європейського Союзу:

За досліджуваний період країни-члени ЄС демонструють відносно високий рівень правової культури, ефективності правової системи та довіри до держави. Однак існують певні проблеми, такі як корупція в окремих країнах (наприклад, Угорщина, Польща), соціальна апатія в умовах економічних криз (наприклад, Греція після 2008 року) та інформаційний вплив через популістські рухи.

- Правова культура (ПК): Висока (0,2–0,3).
- Ефективність правової системи (ЕПС): Висока (0,2–0,4).
- Рівень корупції (РК): Низький у більшості країн, але вищий у східних країнах ЄС (0,3–0,6).
- Довіра до держави (ДД): Висока (0,2–0,4).
- Соціальна апатія (СА): Низька, але зросла після економічних криз (0,3–0,5).
- Економічна криза (ЕК): Помірна, залежно від країни (0,2–0,5).
- Інформаційний вплив (ІВ): Помірний, через популістські рухи та дезінформацію (0,3–0,6).

Розрахунок проведено за формулою (1) і для ЄС:

$$HC_{\text{ЄС}} = 0,3 \times 0,3 \times 0,4 \times 0,3 \times 0,4 \times 0,3 \times 0,4 = 0,000518.$$

Низький рівень негативної синергійності (0,000518) свідчить про те, що правова байдужість у ЄС є мінімальною. Наведене пояснюється високою правовою культурою, ефективною правовою системою та стійкою довірою до держави, обумовлюючи ефективність сталого розвитку.

Рівень України:

Україна за досліджуваний період стикалася з серйозними викликами: війна на сході, економічна криза, корупція та низька довіра до держави. Означене призвело до значного нарощування рівня правової байдужості.

- Правова культура (ПК): Низька (0,7–0,9).
- Ефективність правової системи (ЕПС): Низька (0,6–0,8).
- Рівень корупції (РК): Високий (0,8–0,9).

- Довіра до держави (ДД): Низька (0,7–0,9).
- Соціальна апатія (СА): Висока (0,6–0,8).
- Економічна криза (ЕК): Сильна (0,7–0,9).
- Інформаційний вплив (ІВ): Сильний, через дезінформацію та медіа-маніпуляції (0,7–0,9).

Розрахунок проведено за формулою (1), тобто для України:

$$HC_{\text{Україна}} = 0,8 \times 0,7 \times 0,9 \times 0,8 \times 0,7 \times 0,8 \times 0,8 = 0,1806336.$$

Високий рівень негативної синергійності (0,1806336) свідчить про значну правову байдужість у суспільстві. Окреслене пояснюється низькою правовою культурою, неефективною правовою системою, високим рівнем корупції та економічною кризою.

Наведене щодо ЄС та України подано у згрупованому вигляді в табл. 3.

Таблиця 3

Прояв чинників в ЄС і Україні та їх вплив на негативну синергійність в контексті правової байдужості

Чинник (показник)	ЄС	Україна	Вплив на негативну синергійність
	усереднена оцінка		
Правова культура (ПК)	0,3	0,8	Низька в Україні, що підвищує НС.
Ефективність правової системи (ЕПС)	0,3	0,7	Низька в Україні, що підвищує НС.
Рівень корупції (РК)	0,4	0,9	Високий в Україні, що значно підвищує НС.
Довіра до держави (ДД)	0,3	0,8	Низька в Україні, що підвищує НС.
Соціальна апатія (СА)	0,4	0,7	Висока в Україні, що підвищує НС.
Економічна криза (ЕК)	0,3	0,8	Сильна в Україні, що підвищує НС.
Інформаційний вплив (ІВ)	0,4	0,8	Сильний в Україні, що підвищує НС.
Негативна синергійність (НС)	0,000518	0,1806336	Високий рівень НС в Україні свідчить про значну правову байдужість.

Джерело: власна розробка

Для прикладу ці особливості формування й прояви щодо означеного розглянемо на прикладі країн-членів ЄС та України (табл. 4).

**Формування та прояви негативної синергійності у правовій
байдужості: Європейський Союз – Україна**

Фактори формування	Прояви негативної синергійності	Характерні приклади (ЄС та Україна)
Корупція в правовій системі	Зниження довіри до судів та поліції	Корупційні скандали в Україні, низький індекс довіри до судів (20%)
Неефективність правосуддя	Пасивність громадян	Тривалі строки розгляду справ в Україні (12 місяців), низька ефективність судів у Румунії (ЄС)
Низька правова культура	Порушення законів	Незнання громадянами своїх прав в Україні, низька правова обізнаність у Болгарії (ЄС)
Соціальна нерівність	Несправедливий доступ до правосуддя	Відсутність безоплатної правової допомоги для бідних в Україні, соціальна нерівність у Греції (ЄС)
Політичний вплив на суди	Відсутність незалежності судів	Політичний тиск на суди в Україні, проблеми з незалежністю судів у Польщі (ЄС).

Джерело: власна розробка

Із табл. 1 випливає, що:

– для ЄС: у більшості країн ЄС правова система є досить ефективною, але в деяких країнах (зокрема, Румунія, Болгарія, Польща) спостерігаються проблеми з корупцією, незалежністю судів та низькою правовою культурою. Це призводить до правової байдужості серед громадян;

– для України: високий рівень корупції, неефективність правосуддя, політичний вплив на суди та низька правова культура призводять до зростання правової байдужості. Війна та економічні труднощі посилюють цю тенденцію.

Підкреслимо, що оцінка негативної синергійності у явищі правової байдужості достатньо чітко передбачає аналіз факторів, які реально сприяють зниженню довіри до правової системи, порушенню законності та зростанню байдужості громадян до правових норм. Окрім того, правова

байдужість може бути наслідком неефективної роботи правових інституцій, корупції, соціальної нерівності та недостатньої правової освіти.

Виділимо основні фактори для такої оцінки:

- довіра до правової системи (рівень довіри до судів, правоохоронних органів);
- корупція (індекс сприйняття корупції, частота корупційних злочинів);
- ефективність правосуддя (час розгляду справ, незалежність судів);
- правова освіта (рівень обізнаності громадян про свої права);
- дотримання законів (рівень правопорушень, злочинність).

Практично, негативна синергійність у правовій байдужості може бути виражена як функція від основних факторів:

$$HC = f(D, K, E, O, L), \quad (2)$$

де:

- D – довіра до правової системи,
- K – рівень корупції,
- E – ефективність правосуддя,
- O – рівень правової освіти,
- L – дотримання законів.

В такому контексті, для кількісної оцінки доцільно використовувати індексний підхід, зокрема:

- Індекс довіри до правової системи (на основі опитувань громадської думки).
- Індекс сприйняття корупції (Transparency International).
- Індекс ефективності правосуддя (на основі часу розгляду справ, незалежності судів).
- Індекс правової освіти (на основі рівня обізнаності громадян).
- Індекс дотримання законів (на основі рівня злочинності).

Порівняльні значення щодо ЄС та України в контексті кількісної оцінки за наведеними індексами наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Порівняльні значення окремих показників, що впливають на формування негативної синергійності в контексті правової байдужості: Європейський Союз – Україна (2013 – 2023 роки)

Показник	ЄС	Україна	Характеристика
	середнє значення		
Довіра до правової системи			
Довіра до судів	55%	20%	Низька в Україні
Довіра до поліції	60%	30%	Низька в Україні
Корупція			
Індекс сприйняття корупції (0-100)	65	35	Вища корупція в Україні
Ефективність правосуддя			
Час розгляду справ (місяці)	6	12	Повільніше в Україні
Незалежність судів (0-100)	80	40	Низька в Україні
Правова освіта			
Рівень обізнаності про права	70%	40%	Низький в Україні
Дотримання законів			
Рівень злочинності (на 100 тис. осіб)	500	1200	Вищий в Україні

Джерело: сформовано авторами за [1; 11]

За табл. 2 виходить, що:

– для ЄС: високий рівень довіри до правової системи, низький рівень корупції та ефективне правосуддя сприяють зниженню рівня правової байдужості. Однак у деяких країнах ЄС (наприклад, у Східній Європі) спостерігаються проблеми з корупцією та незалежністю судів;

– для України: низька довіра до правової системи, високий рівень корупції, неефективне правосуддя та низький рівень правової освіти призводять до зростання правової байдужості. Війна та політична нестабільність посилюють означену тенденцію.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження явища негативної синергійності у контексті правової байдужості дозволяє зробити низку важливих припущень, які підкреслюють складність та багатоаспектність цієї проблеми, виходячи з реального прояву у детермінантах і характерного впливу на сталий розвиток. Правова байдужість суспільства є результатом взаємодії низки чинників, які, посилюючи один одного, створюють порочне середовище правового нігілізму та дезорганізації суспільного життя. Так, поєднання низької правової культури, неефективності правової системи, корупції, соціальної апатії та відсутності довіри до держави призводить до поглиблення правової байдужості. Означені фактори взаємодіють, створюючи ефект «снігової кулі», коли кожен елемент посилює негативний вплив інших. Водночас, формульний апарат дозволяє кількісно оцінити рівень негативної синергійності правової байдужості, враховуючи як окремі детермінанти, так і їхню взаємодію.

До проявів правової байдужості відносять: масове порушення норм права (зокрема, ухилення від сплати податків, ігнорування екологічних стандартів, порушення правил дорожнього руху); пасивність громадян у відстоюванні своїх прав та участі у громадському житті; поширення правового нігілізму, коли закони сприймаються як формальність, а не обов'язкові правила.

Загалом правова байдужість: підриває основи правової держави, призводячи до соціальної нестабільності та зростання беззаконня, обумовлює економічні втрати через ухилення від податків, корупцію та неефективне використання ресурсів; призводить до втрати довіри до державних інститутів, що ускладнює проведення реформ та побудову демократичного суспільства.

Напрями подолання правової байдужості як в країнах-членах Європейського Союзу, так і Україні зводяться до підвищення правової

культури через освіту, інформаційні кампанії та популяризацію правових знань; реформи правової системи, спрямовані на забезпечення її прозорості, справедливості та ефективності; боротьби з корупцією та створення механізмів, які забезпечують реальну відповідальність порушників закону; залучення громадян до управління державою через механізми прямої демократії та підтримку громадянських ініціатив.

Водночас, подолання правової байдужості вимагає комплексного підходу, який поєднує зусилля держави, громадянського суспільства та кожного окремого громадянина. Пріоритетне значення у цьому відводиться відновленню довіри до держави через реальні зміни, які демонструють ефективність правової системи та її здатність захищати права громадян.

Негативна синергійність у правовій байдужості є серйозним викликом для сучасного суспільства і сталого розвитку держави, який потребує логічно-правового розгляду, врахування специфічних тенденцій і безпосереднього реагування. Лише через спільні зусилля, системні реформи та підвищення правової свідомості можна подолати дане явище і побудувати суспільство, де право стає дієвим інструментом забезпечення справедливості, стабільності та прогресу в людських відносинах.

Література

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.02.2025).

2. Карпінський Б. А., Васильків І. М., Шевців А. Б., Карпінська О. Б. Еволюція підходів у моделюванні соціально-економічних процесів і сталого розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.3. С. 253-265.

3. Карпінський Б. А. Негативна синергійність: прояв у фінансовій продуктивності території: монографія. Львів: Колір ПРО, 2017. 116 с. (Серія «Держава і стратегіологія»).

4. Карпінський Б. А., Григоренко В. О. Синергетика: еволюція поглядів та прояв управлінських рішень у фінансово-економічному просторі. Частина II. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.18. С. 252-259.

5. Карпінський Б. А., Карпінська О. Б. Аксиоматика та ознаки генезису життя й державотворення та їх соціо-економічне забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2020. №9. С. 6–19. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-6-19>

6. Карпінський Б. А., Карпінська О. Б. Явище правової байдужості у суспільному просторі: фундаменталізм прояву та уникнення на засадах державотворчого патріотизму нації. *Право України*. 2024. № 2. С. 109–124. DOI: 10.33498/louu-2024-02-109.

7. Карпінський Б. А., Карпінська О. Б., Шевців А. Б. Генезис науково-практичних засад програм сталого розвитку в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. №7. С. 83–92. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-83-92>.

8. Юридична енциклопедія: в 6 томах / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998–2003.

9. Arcuri A. International Economic Law and Disintegration: Beware the Schmittean Moment. *Journal of International Economic Law*. 2020. 23(2). P. 323–345. <https://doi.org/10.1093/jiel/jgaa012>.

10. Carroll K. The Deliberate Indifference Standard: A Broken Promise to Protect and Serve the Mentally Ill. *Touro Law Review*. 2021. 37. 399-425. URL: <https://digitalcommons.tourolaw.edu/lawreview/vol37/iss1/16/> (дата звернення: 11.02.2025).

11. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cei_pc032/default/table?lang=en&category=cei.cei_pc (дата звернення: 11.02.2025).

12. Fox D., Sims B. The Victimization of Transgender Individuals: Addressing the Needs of a Hidden Population. 2021. 26 p. URL: <https://www.igi-global.com/dictionary/the-victimization-of-transgender-individuals/99785> (дата звернення: 11.02.2025).

13. Giannakis M., Doran D., Mee D., Dubey R. The design and delivery of modular legal services: implications for supply chain strategy. *International Journal of Production Research*. 2018. Vol. 56, Issue 20. P. 6607-6627. <https://doi.org/10.1080/00207543.2018.1449976>.

14. Golan M. S., Jernegan L. H., Linkov I. Trends and applications of resilience analytics in supply chain modeling: systematic literature review in the context of the Covid-19 pandemic. *Environment Systems & Decisions*. 2020. 40. 222–243. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s10669-020-09777-w?utm_source=getftr&utm_medium=getftr&utm_campaign=getftr_pilot&getft_integrator=sciencedirect_contenthosting (дата звернення: 12.02.2025).

15. Goodman J. Deliberately Indifferent: Institutional Liability for Further Harassment in Student-on-Student Title IX Cases. *Vanderbilt Law Review*. 2023. 75. P. 1273-1304.

16. Hirschman A. O. Exit, Voice, and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations, and States. Harvard University Press, 1970. 162 p. URL: <https://pages.ucsd.edu/~bslantchev/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Hirschman%20-%20Exit,%20voice,%20and%20loyalty%20%5BCh%201-5%5D.pdf> (дата звернення: 12.02.2025).

17. Huntington S. P. Political Order in Changing Societies. New Haven and London: Yale University Press, 1968. 488 p. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/bf7d/7528a7d3614f3550ec9ef1b869f7f7d731a1.pdf> (дата звернення: 19.01.2025).

18. Karpinsky B. A., Bozshko S. M. Economic Growth at sustainable development of economy: monografy. Lviv: Prostir-M, 2006. 376 p.

19. Lopucki L. M., Weyrauch W. O. A Theory of Legal Strategy. *Duke Law Journal*. 2020. Vol. 49, No. 6. P. 1405–1486. <https://doi.org/10.2307/1373051>.
20. Masson A., Shariff M. J. Legal Strategies. How Corporations Use Law to Improve Performance. *Verlag Berlin Heidelberg*. 2009. doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-02135-0>.
21. McCoy L. Defining Deliberate Indifference and Institutional Liability Under Title IX. *Marquette Sports Law Review*. 2022. 32. P. 141–142. URL: <https://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1810&context=sportslaw> (дата звернення: 21.01.2025).
22. Park S. K. Legal Strategy Disrupted: Managing Climate Change and Regulatory Transformation. *American Business Law Journal*. 2021. Vol. 58, Issue 4. P. 711–749. <https://doi.org/10.1111/ablj.12194>.
23. Porter M. E., Claas L. Toward a New Conception of the Environment-Competitiveness Relationship. *Journal of Economic Perspectives*. 1995. 9 (4). 97–118. DOI: 10.1257/jep.9.4.97.
24. Proctor J. Attorney alleges «deliberate indifference» to COVID-19 in NM prisons, threatens legal action. *New Mexico In Depth*. 2020. URL: <https://nmindepth.com/2020/attorney-alleges-deliberate-indifference-to-covid-19-in-nm-prisons-threatens-legal-action/> (дата звернення: 12.02.2025).
25. Rodrik D. The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York and London: W. W. Norton, 2011. 368 p. URL: <https://drodrik.scholar.harvard.edu/publications/globalization-paradox-democracy-and-future-world-economy> (дата звернення: 11.02.2025).
26. Stiglitz J. E. Globalization and Its Discontents. *Public Choice*. 2004. 120 (1/2). 234–239. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Globalization_and_Its_Discontents.html?hl=ru&id=geN6MUthHdkC&redir_esc=y (дата звернення: 11.02.2025).
27. Taylor B. Professional Judgment or Deliberate Indifference? *University of Illinois Law Review*. 2020. URL:

<https://illinoislawreview.org/online/professional-judgment-or-deliberate-indifference/> (дата звернення: 11.02.2025).

References

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Karpinskyi, B. A., Vasylykiv, I. M., Shevtsiv, A. B., & Karpinska, O. B. (2015). Evoliutsiia pidkhodiv u modeliuvanni sotsialno-ekonomichnykh protsesiv i staloho rozvytku [Evolution of approaches in modeling socio-economic processes and sustainable development]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of the NLTU of Ukraine*, 25.3. pp. 253-265 [in Ukrainian].
3. Karpinskyi, B. A. (2017). Nehativna synerhichnist: proiav u finansovii produktyvnosti terytorii [Negative synergy: manifestation in the financial productivity of the territory]. Lviv: Kolir PRO. 116 p. (Seriia «Derzhava i stratehiolohiia») [in Ukrainian].
4. Karpinskyi, B. A., & Hryhorenko, V. O. (2013). Synerhetyka: evoliutsiia pohliadiv ta proiav upravlinskykh rishen u finansovo-ekonomichnomu prostori. Chastyna II [Synergetics: Evolution of Views and Manifestation of Management Decisions in the Financial and Economic Space. Part II]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of the NLTU of Ukraine*, 23.18. pp. 252-259 [in Ukrainian].
5. Karpinskyi, B. A., & Karpinska, O. B. (2020). Aksiomatyka ta oznaky henezysu zhyttia y derzhavotvorennia ta yikh sotsio-ekonomichne zabezpechennia [The Axiomatics and Signs of Both the Life Genesis and the State Formation, Their Socio-Economic Provision]. *Biznes Inform – Business Inform*, 9. pp. 6–19. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-6-19> [in Ukrainian].
6. Karpinskyi, B. A., & Karpinska, O. B. (2024). Yavyshe pravovoi baiduzhosti u suspilnomu prostori: fundamentalizm proiavu ta unyknennia na zasadakh derzhavotvorchoho patriotyzmu natsii [The Phenomenon of Legal

Indifference in the Public Space: Fundamentalism of Manifestation and Avoidance on the Basis of State-Creating Patriotism of Nation]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 2. pp. 109–124. DOI: 10.33498/louu-2024-02-109 [in Ukrainian].

7. Karpinskyi, B. A., Karpinska, O. B., & Shevtsiv, A. B. (2020). Henezys naukovo-praktychnykh zasad prohram staloho rozvytku v Ukraini [Genesis of scientific and practical principles of sustainable development programs in Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, 7. pp. 83–92. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-83-92> [in Ukrainian].

8. Yurydychna entsyklopediia: v 6 tomakh [Legal encyclopedia: in 6 volumes]. (1998–2003). Yu. S. Shemshuchenko (rep. ed.) and others. K.: «Ukrainian Encyclopedia» named after M. P. Bazhana [in Ukrainian].

9. Arcuri, A. (2020). International Economic Law and Disintegration: Beware the Schmittean Moment. *Journal of International Economic Law*, 23(2). pp. 323–345. doi: <https://doi.org/10.1093/jiel/jgaa012>.

10. Carroll, K. (2021). The Deliberate Indifference Standard: A Broken Promise to Protect and Serve the Mentally Ill. *Touro Law Review*, 37. pp. 399–425. Retrieved from <https://digitalcommons.tourolaw.edu/lawreview/vol37/iss1/16/>.

11. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cei_pc032/default/table?lang=en&category=cei.cei_pc.

12. Fox, D., & Sims, B. (2021). The Victimization of Transgender Individuals: Addressing the Needs of a Hidden Population. Retrieved from <https://www.igi-global.com/dictionary/the-victimization-of-transgender-individuals/99785>.

13. Giannakis, M., Doran, D., Mee, D., & Dubey, R. (2018). The design and delivery of modular legal services: implications for supply chain strategy.

International Journal of Production Research, 56(20). pp. 6607-6627. doi:
<https://doi.org/10.1080/00207543.2018.1449976>.

14. Golan, M. S., Jernegan, L. H., & Linkov, I. (2020). Trends and applications of resilience analytics in supply chain modeling: systematic literature review in the context of the Covid-19 pandemic. *Environment Systems & Decisions*, 40. pp. 222–243. Retrieved from https://link.springer.com/article/10.1007/s10669-020-09777-w?utm_source=getftr&utm_medium=getftr&utm_campaign=getftr_pilot&getftr_integrator=sciencedirect_contenthosting.

15. Goodman, J. (2023). Deliberately Indifferent: Institutional Liability for Further Harassment in Student-on-Student Title IX Cases. *Vanderbilt Law Review*, 75. pp. 1273-1304.

16. Hirschman, A. O. (1970). Exit, Voice, and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations, and States. Harvard University Press. Retrieved from <https://pages.ucsd.edu/~bslantchev/courses/ps240/05%20Cooperation%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Hirschman%20-%20Exit,%20voice,%20and%20loyalty%20%5BCh%201-5%5D.pdf>.

17. Huntington, S. P. (1968). Political Order in Changing Societies. New Haven and London: Yale University Press. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/bf7d/7528a7d3614f3550ec9ef1b869f7f7d731a1.pdf>.

18. Karpinsky, B. A., & Bozshko, S. M. (2006). Economic Growth at sustainable development of economy: monografy. Lviv: Prostir-M. 376 p.

19. Masson, A., & Shariff, M. J. (2009). Legal Strategies. How Corporations Use Law to Improve Performance. *Verlag Berlin Heidelberg*. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-02135-0>.

20. Lopucki, L. M., & Weyrauch, W. O. (2020). A Theory of Legal Strategy. *Duke Law Journal*, 49(6). pp. 1405–1486. doi:
<https://doi.org/10.2307/1373051>.

21. McCoy, L. (2022). Defining Deliberate Indifference and Institutional Liability Under Title IX. *Marquette Sports Law Review*, 32. pp. 141–142. Retrieved from <https://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1810&context=sportslaw>.
22. Park, S. K. (2021). Legal Strategy Disrupted: Managing Climate Change and Regulatory Transformation. *American Business Law Journal*, 58(4). pp. 711–749. doi: <https://doi.org/10.1111/ablj.12194>.
23. Porter, M. E., & Claas, L. (1995). Toward a New Conception of the Environment-Competitiveness Relationship. *Journal of Economic Perspectives*, 9(4). pp. 97–118. DOI: 10.1257/jep.9.4.97.
24. Proctor, J. (2020). Attorney alleges «deliberate indifference» to COVID-19 in NM prisons, threatens legal action. *New Mexico In Depth*. Retrieved from <https://nmindepth.com/2020/attorney-alleges-deliberate-indifference-to-covid-19-in-nm-prisons-threatens-legal-action/>.
25. Rodrik, D. (2011). The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. New York and London: W. W. Norton. 368. Retrieved from <https://drodrik.scholar.harvard.edu/publications/globalization-paradox-democracy-and-future-world-economy>.
26. Stiglitz, J. E. (2004). Globalization and Its Discontents. *Public Choice*, 120 (1/2). pp. 234–239. Retrieved from https://books.google.com.ua/books/about/Globalization_and_Its_Discontents.html?hl=ru&id=geN6MUthHdkC&redir_esc=y
27. Taylor, B. (2020). Professional Judgment or Deliberate Indifference? *University of Illinois Law Review*. Retrieved from <https://illinoislawreview.org/online/professional-judgment-or-deliberate-indifference/>.